

Charlotte Maekelberghe & Ine Corteville
Vlaams Talenplatform
Contact: charlotte.maekelberghe@vlir.be
ine.corteville@vlir.be

Van onderzoek naar klaspraktijk: uitdagingen en kansen bij de ontwikkeling en uitwisseling van *evidence-informed* lesmateriaal

1. Inleiding

Uit een recente bevraging bij Vlaamse taalleerkrachten (Vlaams Talenplatform 2022) bleek dat meer dan 60% van de taalleerkrachten meermaals per week of zelfs dagelijks eigen ontwikkeld lesmateriaal gebruikt. Voor de uitwisseling van lesmateriaal wenden leerkrachten zich voornamelijk tot de eigen vakgroep of tot publieke websites zoals KlasCement¹ (www.klascement.net). Vooral startende leerkrachten en leerkrachten die werkzaam zijn in de A-finaliteit (vmbo) geven de voorkeur aan online platformen voor materiaaluitwisseling.

Tegelijk ervaren leerkrachten het delen, selecteren en ontwikkelen van lesmateriaal vaak als tijdrovend, mede door het overaanbod aan beschikbaar online lesmateriaal. Dat overaanbod maakt het bovendien moeilijk om te bepalen welk materiaal voldoende kwaliteitsvol is om de beoogde leerdoelen te bereiken. De toetsing van lesmateriaal aan inzichten uit vakdidactisch onderzoek ontbreekt dan ook vaak.

In 2023 startte het Vlaams Talenplatform, samen met KlasCement, een project dat aan deze noden tegemoet wil komen. Dat leidde tot de themapagina ‘Taaltrekkers’, een webpagina waar leerkrachten een kwaliteitsvolle selectie van lesmateriaal kunnen vinden dat gestoeld is op inzichten uit wetenschappelijk onderzoek.

Deze tekst bespreekt bevindingen uit het eerste projectjaar. We gaan in op uitdagingen bij de ontsluiting van *evidence-informed* didactiek en overlopen enkele lacunes en kansen voor vier talige domeinen: woordenschat, schrijven, lezen en literatuur.

2. *Evidence-informed* taaldidactiek

De voorbije jaren ging er zowel in Vlaanderen als in Nederland heel wat aandacht naar *evidence-informed* (taal)didactiek, mede door de dalende PISA- en PIRLS-scores. Dat leidde tot verschillende waardevolle initiatieven en publicaties die leerkrachten informeren over effectieve didactiek.

De ontsluiting van onderzoek kent echter ook een aantal uitdagingen. Platformen voor gecentraliseerde kennisdeling, zoals Leerpunt in Vlaanderen en NRO in Nederland, informeren leerkrachten over algemene principes van effectieve didactiek. Inzichten en praktijkvoorbeelden die relevant zijn voor een specifieke doelgroep (zoals schrijven in het vreemdetalenonderwijs) worden dan weer vooral toegelicht in vakpublicaties en handboeken. Dat verspreide aanbod kan overweldigend zijn voor leerkrachten of kan ertoe leiden dat waardevolle initiatieven onvoldoende hun weg naar de klasvloer vinden.

Bovendien zien we een scheeftekening in het aanbod dat wel de klaspraktijk bereikt. Zo ging er de voorbije jaren (terecht) veel aandacht naar initiatieven rond leesbevordering en leesdidactiek, maar was er veel minder onderzoek naar schrijfvaardigheidsinstructie, dat nochtans sterk onderbouwd is en een brede wetenschappelijke consensus kent.

3. ‘Taaltrekkers’: opzet en werkwijze

Het project ‘Taaltrekkers’ richt zich op *evidence-informed* taaldidactiek voor het secundair onderwijs, met specifieke aandacht voor leerkrachten Nederlands, moderne vreemde talen, en OKAN-onderwijs.

Het doel van het project is tweeledig:

1. bestaande inzichten, publicaties en initiatieven bundelen in didactische referentiekaders;
2. lesmateriaal selecteren en ontwikkelen dat aansluit bij deze kaders.

De referentiekaders en het lesmateriaal worden beschikbaar gesteld op een aparte themapagina op het platform van KlasCement.

In het schooljaar 2023-2024 werden referentiekaders ontwikkeld voor vier domeinen: woordenschat, schrijven, lezen en literatuur. In het tweede projectjaar worden bijkomende referentiekaders ontwikkeld voor de domeinen grammatica, luisteren en spreken. De referentiekaders werden uitgewerkt in een samenwerking met onderzoekers en leerkrachten.

Een team van leerkrachten ging, op basis van de referentiekaders, aan de slag met het huidige aanbod aan leermiddelen op KlasCement. Dat wordt immers nooit inhoudelijk gemodereerd om een vrije deelcultuur te garanderen. Het projectteam maakte een selectie van kwaliteitsvolle leermiddelen waarin op een effectieve manier aan de beoogde leerdoelen wordt gewerkt. Waar nodig, werden bestaande leermiddelen verrijkt of werden nieuwe leermiddelen ontwikkeld.

4. Inzichten

Dit projectjaar bracht zowel kansen als uitdagingen in beeld. Hieronder bespreken we voor de vier talige domeinen de belangrijkste bevindingen rond de ontsluiting van *evidence-informed* taaldidactiek.

4.1 Lezen: hetzelfde, maar dan anders

Voor leesdidactiek bestaat een groot aanbod aan praktijkgerichte, *evidence-informed* publicaties. Verschillende daarvan werden door de Vlaamse of Nederlandse overheid gefinancierd (Houtveen e.a. 2019; Merchie e.a. 2019; Tiebout e.a. 2023). Sommige publicaties focussen specifiek op begrijpend lezen, andere ook op aanvankelijke geletterdheid en technisch lezen. Hoewel de achterliggende principes van deze publicaties vaak dezelfde zijn, leggen ze andere accenten en hanteren ze andere labels. Dat kan voor leerkrachten verwarrend zijn. In het referentiekader 'leesdidactiek' worden die verschillende principes op een overzichtelijke manier in kaart te gebracht, en ondergebracht onder de overkoepelende kapstok van de vijf sleutels voor begrijpend lezen (Merchie e.a. 2019).

4.2 Schrijven: onbekend is onbemind

Uit het aanbod op KlasCement valt af te leiden dat de focus van bestaande lesmaterialen vooral productgericht is (*wat moet ik schrijven?*), in de vorm van concrete opdrachten en evaluatierubrics, terwijl procesgericht lesmateriaal (*hoe moet ik schrijven?*) vaak nog ontbreekt. Bij de ontwikkeling van nieuw materiaal werd daarom prioriteit gegeven aan activiteiten die zich richten op expliciete schrijfinstructie, leren van tekstmodellen en (proces)feedback. Tegelijk merken we ook een grote vraag naar effectief omgaan met digitale *tools* en AI in schrijfvaardigheidsonderwijs, maar daarop kan bestaand onderzoek (nog) geen eenduidig antwoord formuleren.

4.3 Woordenschat: selectie, selectie, selectie

Cruciaal in effectieve woordenschatinstructie is dat leerlingen herhaaldelijk en in verschillende contexten in contact komen met de doelwoordenschat, en dat ze die woordenschat regelmatig uit hun geheugen ophalen (bijvoorbeeld via cumulatieve formatie-

ve toetsing). Dat begint bij een weloverwogen selectie van de doelwoordenschat. In het bestaande aanbod op KlasCement stelden we vast dat (a) er veel aandacht gaat naar de actieve beheersing van laagfrequente en/of niet-relevante woordenschat ten koste van hoogfrequente woordenschat of woordcombinaties en dat (b) doelwoordenschat onvoldoende vaak herhaald wordt in het leermiddel. Vooral voor educatieve uitgeverijen liggen hier kansen om leerkrachten te ondersteunen in de selectie van woordenschat.

4.4 Literatuur: werken aan samenhang

Empirisch onderzoek naar literatuuronderwijs is nog een relatief jong vakgebied, maar er zijn de laatste jaren verschillende studies verschenen over dialogisch literatuuronderwijs en de ontwikkeling van literaire competentie (voor een overzicht, zie: D’hoker 2022). Die inzichten zijn met name waardevol in de context van de vernieuwde minimumdoelen voor literatuur in Vlaanderen, die een prominente focus leggen op tekstbeleving en -interpretatie. Tegelijkertijd zien we een behoefte aan voorbeelden van hoe kennis- en belevingscomponenten geïntegreerd kunnen worden, bijvoorbeeld door literaire analyse en literatuurgeschiedenis te koppelen aan de beleving en interpretatie van teksten. Verder empirisch onderzoek op dit gebied zou een waardevolle inspiratiebron kunnen zijn voor de klaspraktijk.

5. Aanbevelingen

Alle ingrediënten zijn aanwezig om de uitwisseling van kwaliteitsvol lesmateriaal en inzichten over *evidence-informed* taaldidactiek te verzekeren. Er zijn online platformen waar leerkrachten lesmateriaal kunnen delen, vakdidactisch onderzoek is een actief en dynamisch veld en het onderwijsbeleid investeert in de ontsluiting van onderwijsonderzoek. Toch is er nog potentieel om van die ingrediënten een succesvol recept te maken. Zo kan het beleid zorgen voor een gestroomlijnde aanpak waarin vraag en aanbod op elkaar afgestemd worden, kunnen educatieve uitgeverijen inspelen op lacunes in het huidige aanbod aan lesmateriaal en kunnen lerarenopleidingen ervoor zorgen dat *evidence-informed* taaldidactiek structureel verankerd wordt in het curriculum. Tot slot roepen we ook leerkrachten op om eigen, kwaliteitsvol lesmateriaal te delen. Zo kunnen we bouwen aan een rijke en diverse verzameling lesmaterialen die voor zowel ervaren leerkrachten als voor nieuwkomers waardevolle ondersteuning biedt.

Het ontwikkelde materiaal en de referentiekaders kunnen geraadpleegd worden op de themapagina ‘Taaltrekkers’ op KlasCement en via www.duikintaal.be/taaltrekkers.

Referenties

- D'hoker, E. (2022). *Leerlingen en literatuur. Hoe vaardige lezers vormen?* Leuven: Uitgeverij LannooCampus.
- Houtveen, T., R. van Steensel & S. de la Rie. (2019). 'De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs'. Den Haag: NRO.
- Merchie, E., S. Gobyn, E. De Bruyne, F. De Smedt, M. Schiepers, M. Vanbuel, P. Ghesquière, K. Van den Branden & H. Van Keer. (2019). 'Effectieve, eigentijdse begrijpend-leesdidactiek in het basisonderwijs. Wetenschappelijk eindrapport van een praktijkgerichte literatuurstudie'. Brussel: Vlor.
- Tiebout, K., P. Verachtert, A. Geudens, K. Schraeyen, K. Bellens, H. Taelman, M. Trioen, J. Casteleyn, M. Simons & T. Smits. (2023). 'Les in lezen. Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs'. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Vlaams Talenplatform. 2022. 'Naar een talenonderwijs in topvorm: Een bevraging van de Vlaamse taalleerkracht'. Online raadpleegbaar op: <https://www.vlaamstalenplatform.be/project-items/rapport-naar-een-talenonderwijs-in-topvorm>.

Noot

- ¹ KlasCement is een online platform van de Vlaamse overheid, waarop leerkrachten en organisaties gratis leermiddelen kunnen delen.